

ВПЛИВ КОНЦЕНТРАЦІЇ ТА ЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ КОНСОЛІДАЦІЇ В БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ

© 2014 РУДЕВСЬКА В. І.

УДК 336.71

Рудевська В. І. Вплив концентрації та централізації капіталу на розвиток процесів консолідації в банківському бізнесі

У статті акцентується увага на концентрації та централізації капіталу і впливі цих процесів на консолідацію банків, досліджується взаємозв'язок між цими поняттями, висвітлюється вплив іноземного капіталу на процеси консолідації в національній банківській системі України. Значну увагу зосереджено на визначенні тенденцій зростання кількості злиттів і поглинань, розширення і урізноманітнення їх форм. Установлено, що для України характерна тенденція до скорочення кількості банків – юридичних осіб. Водночас концентрація активів і капіталу в найбільших банках супроводжується їхньою експансією в регіони. Специфічні ж національні особливості консолідаційних банківських процесів пов'язані із залученням іноземного банківського капіталу. Досліджено основні причини виходу іноземних банків з банківського сектора України в посткризовому періоді. Розкрито особливості підвищення рівня концентрації капіталу банків за рахунок капіталізації прибутку, залучення додаткового акціонерного капіталу шляхом емісії простих і привілейованих акцій, залучення коштів на умовах субординованого боргу, злиття та об'єднання комерційних банків.

Ключові слова: концентрація капіталу, централізація капіталу, консолідація банківського капіталу, іноземний банківський капітал, банківські об'єднання, банківські злиття, капіталізація.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 16.

Рудевська Вікторія Ігорівна – аспірантка, кафедра банківської справи, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: vovchak.olga@meta.ua

УДК 336.71

UDC 336.71

Рудевская В. И. Влияние концентрации и централизации капитала на развитие процессов консолидации в банковском бизнесе

В статье акцентируется внимание на концентрации и централизации капитала и влиянии этих процессов на консолидацию банков, исследуется взаимосвязь между этими понятиями, освещается влияние иностранного капитала на процессы консолидации в национальной банковской системе Украины. Значительное внимание сосредоточено на определении тенденций роста количества слияний и поглощений, расширении и создании разнообразия их форм. Установлено, что для Украины характерна тенденция к сокращению количества банков – юридических лиц. Вместе с тем концентрация активов и капитала в наибольших банках сопровождается их экспансией в регионы. Специфические же национальные особенности консолидационных банковских процессов связаны с привлечением иностранного банковского капитала. Исследованы основные причины выхода иностранных банков из банковского сектора Украины в посткризисном периоде. Раскрыты особенности повышения уровня концентрации капитала банков за счет капитализации прибыли, привлечения дополнительного акционерного капитала путем эмиссии простых и привилегированных акций, привлечения средств на условиях субординированного долга, слияния и объединения коммерческих банков.

Ключевые слова: концентрация капитала, централизация капитала, консолидация банковского капитала, иностранный банковский капитал, банковские объединения, банковские слияния, капитализация.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 16.

Рудевская Виктория Игоревна – аспірантка, кафедра банковского дела, Университет банковского дела Национального банка Украины (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: vovchak.olga@meta.ua

Rudevska Viktoriia I. Influence of Concentration and Centralization of Capital on the Development of the Consolidation Process in the Banking Business

The article focuses on the concentration and centralization of capital and the impact of these processes on the consolidation of banks, the relationship between these concepts is investigated, highlights the impact of foreign capital in the process of consolidation in the national banking system of Ukraine. Considerable attention is focused on determining the amount of growth trends in mergers and acquisitions, expansion and creation of the diversity of their forms. It was found that Ukraine is characterized by a tendency to reduce the number of banks – legal entities. However, the concentration of assets and capital in the largest banks is accompanied by their expansion to the regions. Specific features of a national banking consolidation processes is associated with foreign banking capital. The basic reasons for withdrawal of foreign banks from the banking sector of Ukraine in the post-crisis period. The features enhance the level of concentration of banks' capital by capitalization of profits to raise additional equity capital through the issuance of common and preferred shares, raising funds in the subordinated debt, and mergers of commercial banks.

Key words: the concentration of capital, the centralization of capital, the consolidation of the banking capital, foreign capital bank, banking association, bank mergers, capitalization.

Pic.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 16.

Rudevska Viktoriia I. – Postgraduate Student, Department of Banking, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: vovchak.olga@meta.ua

На сучасному етапі визначальним чинником розвитку консолідаційних процесів у банківському бізнесі є посилення євроінтеграційних процесів в економіці і у банківському секторі.

Сьогодні формуються нові умови для діяльності банків, пов'язані з необхідністю виконання ними підвищених вимог з боку центральних банків до мінімального розміру власного капіталу і забезпечення його достатності, урахування загострення конкуренції на ринку банківських послуг. За таких умов актуалізуються проблеми укрупнення

банків і підвищення рівня їх капіталізації на основі процесів концентрації банківського капіталу, що є запорукою як подолання кризових явищ в банківництві, так і подальшого розвитку економіки країни.

Питання стосовно впливу концентрації капіталу та залучення іноземного капіталу в національній банківській системі є предметом дослідження низки зарубіжних учених (Дж. Бонін, Г. Дегріс, М. Джанетті, К. Буч, Л. Голдберг, А. Грицкевич, Х. Донг, С. Классенс, Г. Кларке, Р. Ла Порта, Р. Левайн, М. Лехнер, М. Майер, А. Мікко, Р. Морено, М. Пе-

рія, Х. Шульц та ін.), а також цим питанням присвячені праці вітчизняних вчених, зокрема І. Алексєєва, Т. Васильєвої, З. Васильченко, В. Вовк, О. Вовчак, О. Другова, О. Дзюбюка, М. Козоріз, А. Кузнецової, В. Міщенко, А. Мороза, А. Примостки, С. Реверчука, Т. Смовженко, А. Шаповалова та ін.

Водночас наслідки кризи фінансового сектора України визначили перед банківськими регулюючими органами важливі завдання щодо зміцнення вітчизняних банків і забезпечення виконання покладених на них функцій, що пов'язано з нарощенням капіталу. Сьогодні ж через незабезпеченість належною правовою базою щодо нарощення рівня капіталізації за умов злиття чи поглинання виникають певні непорозуміння між банками. Так, немає методик оцінювання ефективності різних форм консолідації банків, не розроблено процедури диверсифікації ризиків і регулювання діяльності банківських об'єднань, що гальмує й ускладнює процеси консолідації банківського капіталу.

Необхідність дослідження процесів концентрації та централізації банківського капіталу і здатність виконувати ним свої базові функції в сучасних умовах, а також пошук теоретичного та практичного розв'язання проблеми активізації цих процесів з метою забезпечення адекватного потребам національної економіки розвитку банківської системи визначають актуальність даної статті.

Метою статті є дослідження концентрації банківського капіталу в контексті впливу на консолідацію в банківському бізнесі в сучасних умовах.

Упродовж усього періоду розвитку світової економіки спостерігається стала тенденція концентрації капіталу, як у масштабі окремих країн світу, так і галузей економіки та суб'єктів господарювання [1, с. 8]. Концентрація банківського капіталу відбувалася з початку виникнення банків та особливо посилилася з появою акціонерних банків, які самі по собі є формою централізації капіталу. Такі банки із самого початку їх організації можуть створюватися з капіталом великих розмірів. Крім того, капітали акціонерних банків у подальшому можуть бути збільшені через додатковий випуск акцій [2, с. 151].

Основними мотивами, що спонукають капітал до концентрації, є максимізація прибутку компанії та посилення конкурентних переваг на ринку; технічні й технологічні переваги; економія від масштабу; вища стійкість та стабільність підприємства в умовах кризи; зниження витрат; підвищення конкурентоспроможності підприємства в ринкових умовах. [3, с. 119]

В основі концентрації банківського капіталу – концентрація та централізація промислового капіталу. Чим масштабнішими стають промислові підприємства, тим більші обсяги їх тимчасово вільних коштів, що є одним із джерел вкладів до банків. Водночас чим крупніший клієнт, тим більшими кредитними ресурсами має володіти банк, щоб задовольнити його попит на позички. [2, с. 153 – 155].

Актуальність дослідження процесів концентрації на банківському ринку підкреслює проф. В. І. Міщенко. Він указує на тісний взаємозв'язок між рівнем концентрації банківського капіталу та рівнем економічного розвитку країни. Цей зв'язок є взаємозалежним, тобто розвиток економіки стимулює розвиток банківської системи, а розвиток банків забезпечує розвиток економіки. І чим вищим є рівень розвитку економіки, тим вищим повинен бути рівень концентрації банківського капіталу, щоб забезпечити потреби суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах [4, с. 2].

Перш за все уточнимо визначення поняття «концентрація». У тлумачному словнику С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової термін «концентрувати» означає «збирати, зосереджувати, накопичувати в будь-якому місці» [5, с. 344]. У результаті проведеного критичного огляду наукової літератури [6, 7; 8; 9; 10; 11] можна виділити два підходи до розкриття терміна «концентрація банківського капіталу».

Один з них міститься у визначенні поняття концентрації суб'єктів господарювання, яке викладене в Законі України «Про захист економічної конкуренції» [12]. Згідно зі статтею 2 концентрацією визнається:

а) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;

б) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання;

в) створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який упродовж тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

г) безпосереднє або опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання.

Даний підхід заснований на тому, що концентрація капіталу в банківській сфері є результатом перерозподілу капіталу між банками в рамках існуючої його величини в масштабах всієї банківської системи країни. Такий перерозподіл банківського капіталу пов'язаний з приєднанням капіталу одних банків до капіталу інших банків (поглинання), або капітал вже існуючого банку переходить у власність нового банку (злиття). У результаті цього процесу збільшується розмір капіталу, який сконцентрований у розпорядженні банку, що утворився в результаті вищеописаних процесів, зростає частка капіталу банку в сукупному капіталі банківської системи. Відповідно, це дозволяє посилити позиції окремого банку на ринку банківських послуг.

Згідно з іншим підходом концентрація капіталу є результатом збільшення власного капіталу. Водночас, у даному випадку, по-перше, не враховується, що концентрація банківського капіталу може мати місце лише тоді, коли окремі банки збільшують розмір власного капіталу більш високими темпами, ніж середні темпи зростання по банківській системі, в результаті чого ринкові позиції одних банків посилюються, а інших, навпаки, слабшають. По-друге, не враховується можливість укрупнення банків за рахунок злиттів та поглинань.

З позицій економічної науки концентрація капіталу розглядається як своєрідна форма підтримки банків з метою запобігання їх банкрутству та забезпечення ефективності діяльності [3, с. 120].

Так, С. В. Мочерний розглядає концентрацію банківського капіталу з точки зору політекономії як «збільшення розмірів банківського капіталу в процесі його нагромадження за рахунок капіталізації частини прибутку» [10, с. 60], водночас, не розкриваючи його зв'язку з поняттям централізації капіталу.

Є. Ф. Жуков стверджує, що «концентрація банківського капіталу виражається у збільшенні не тільки загальної суми банківських ресурсів, а й ресурсів, що припадають на кожен банк» [9, с. 10 – 12]. На нашу думку, недоліком такого визначення є отождествлення понять «капітал» і «ресурси».

У словнику А. Азріліяна запропоновано поняття «концентрація банків», яке тлумачиться як «зосередження кредитних ресурсів та операцій у великих та найбільших банках з метою забезпечення зростання фінансового капіталу і збагачення фінансової олігархії» [7, с. 271].

Водночас автор не враховує, що поняття «концентрація банків» є ширшим, ніж поняття «концентрація банківського капіталу», концентрація банків знаходить своє відображення у збільшенні розмірів банківських установ, і, відповідно, у збільшенні частки великих банківських установ в їх загальній кількості, у той час як концентрація банківського капіталу передбачає збільшення індивідуальних капіталів у результаті інвестування частини прибутку у виробництво, та виступає формою концентрації банків. Крім того, «концентрація банків» необґрунтовано зводиться до великих і найбільших банків і оминає малі та середні.

Вважаємо, що при з'ясуванні сутності концентрації капіталу банків слід виходити з того, що поняття концентрації капіталу тісно пов'язано з поняттям консолідації. При цьому взаємопов'язаними складовими елементами консолідації капіталу є саме концентрація та централізація, що наочно демонструє *рис. 1*.

З *рис. 1* видно, що концентрація та централізація капіталу не є тотожними процесами. Збільшення розмірів банківського капіталу може бути забезпечено за рахунок певних дій, вжитих на рівні окремих банків. Принципова відмінність між концентрацією та централізацією капіталу полягає у джерелі збільшення капіталу. Так, при концентрації капіталу, джерелом збільшення капіталу є додана вартість, а при централізації капіталу – джерелом виступають вже існуючі капітали. Процеси концентрації та централізації капіталу взаємопов'язані, оскільки концентрація капіталу

виступає як основа залучення капіталів та їх централізації, а централізація – прискорює процес концентрації капіталу.

Необхідно зазначити, що процеси концентрації та централізації банківського капіталу можуть відбуватися як на національному, так і на міжнародному рівнях, що за умови інтернаціоналізації фінансових ринків призводить до появи транснаціональних банків – міжнародних банківських монополій, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дає змогу їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг [3, с. 121].

І. М. Вядрова вважає, що економічно виправданими шляхами концентрації банківського капіталу на сучасному етапі є створення банківських об'єднань, корпорацій, банківських і фінансових холдингових груп, злиття банків з високоякісними активами та приєднання малоприбуткових банків до фінансово стабільних. Автор вважає, що з метою забезпечення необхідного рівня концентрації банківського капіталу, стійкості банківської системи, реалізації пріоритетних інвестиційно-виробничих програм, захисту інтересів кредиторів і вкладників Національний банк України повинен мати право на примусову реорганізацію комерційних банків шляхом злиття або приєднання банків [13, с. 18].

Сьогодні у світі наявна велика кількість різноманітних міжбанківських об'єднань. Їх утворення базується як на добровільному об'єднанні самостійних банків, так і на правах власності контролю й централізованого управління, прямого підпорядкування та залежності. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» банківські установи мають право створювати банківські об'єднання таких типів: банківська корпорація; банківська холдингова група; фінансова холдингова група. Особливістю є тільки те, що банки можуть бути учасниками лише одного банківського об'єднання [14].

На відміну від банківської холдингової групи фінансова холдингова група має значно більші можливості, оскільки

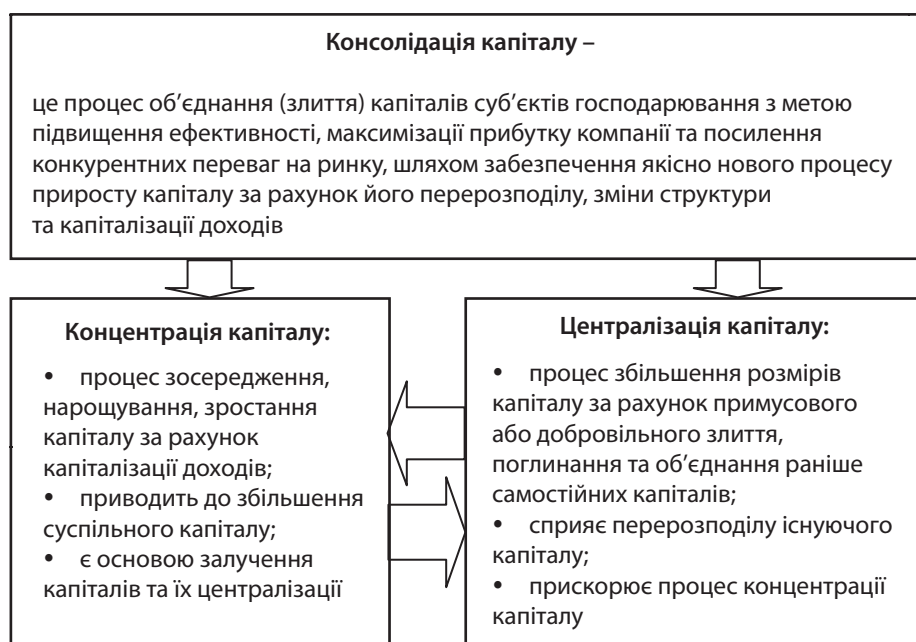

Рис. 1 Взаємозв'язок консолідації, концентрації та централізації капіталу

Джерело: складено на основі [11, с. 39].

ки в її створенні, крім банків, можуть брати участь різні фінансово-кредитні установи.

Сьогодні для банківських злиттів характерні національні особливості, пов'язані з домінуванням на ринку банків під контролем іноземного капіталу, відсутність необхідної для прийняття рішень інформації, залежність від позикового фінансування, проведення угод в інтересах власників або менеджерів [15].

Для України характерна тенденція до скорочення кількості банків – юридичних осіб. Зокрема, за 1992 – 2005 рр. функціонування банківської системи України своєю діяльністю припинили 112 банків [16], а з 2006 р. прослідковуються такі тенденції (табл. 1).

крема такі, як відсутність зростання банківської системи, очікування девальвації національної валюти і відсутність зростання економіки загалом, а також внутрішні проблеми материнських банків, пов'язані з тим, що з 2014 р. починається новий етап впровадження рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду. Згідно з новими вимогами потреба в капіталі західних банків збільшиться, а резерви під ризикові активи зростуть.

Реальним варіантом збільшення капіталізації є укрупнення банків. Водночас від злиття кількох малих чи середніх банків капітал банківської системи загалом не збільшиться, а у разі невдало обраної стратегії розвитку укрупненого

Таблиця 1

Динаміка кількості банків, які діяли в Україні, у 2006 – 2014 рр.

Показник	Станом на 01.01.								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість банків, які мають ліцензію на здійснення банківських операцій	165	170	175	184	182	176	176	176	180
з них з іноземним капіталом	23	35	47	53	51	55	53	53	49
у тому числі зі 100% іноземним капіталом	9	13	17	17	18	20	22	22	19
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0
Кількість банків, виключених з Державного реєстру	1	6	1	7	6	6	0	26	2
Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	20	19	19	13	14	18	21	22	23

Джерело: складено на основі [16].

На 01.01.2014 р. в Україні ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 180 банків, у стані ліквідації перебуває 23 банка, з них 22 банка ліквідується за рішеннями НБУ, 1 – за рішеннями господарських (арбітражних) судів [16].

Як видно з табл. 1, упродовж 2006 – 2014 рр. (8 років) кількість діючих банківських установ збільшилася на 15, тобто продовжується екстенсивний характер зростання банківської системи України. Упродовж 2009 – 2010 рр. (2 роки) спостерігається зменшення кількості банківських установ на 8, що можна пояснити впливом фінансово-економічної кризи, яка розпочалася у другій половині 2008 року.

Динаміка присутності іноземного капіталу в банківському секторі України впродовж 2006 – 2010 рр. характеризувалась сталою тенденцією до зростання. На кінець 2013 р. банки з іноземним капіталом зайняли певну нішу на ринку, однак в сучасних умовах існує тенденція до зменшення їх кількості (з 22 до 19), тому слід визначити, що іноземні кредитні інститути покидають банківський ринок України.

В умовах, що склалися сьогодні, надзвичайно важливим є врахування причин виходу іноземних банків з банківської системи України. Так, з початку 2013 р. з України вийшли шість банків з іноземним капіталом, а саме – німецький Commerzbank, чеський PPF Credit, шведські SEB і Swedbank, французька Societe Generale, австрійська група Erste. Це, у свою чергу, впливає на економічне середовище загалом і на зниження рівня якості банківських послуг.

Основними причинами виходу іноземних банків вважаються насамперед внутрішні проблеми України, зо-

банку можуть постраждати значно більше кредиторів, ніж у разі банкрутства малого банку.

Через диспропорції у територіальному розміщенні банківських установ розвиток банківської системи сьогодні значною мірою залежить від розвитку регіонів з найбільшою концентрацією банків. Банківська система України характеризується високим рівнем концентрації капіталу саме у Києві і в індустріально-розвинених областях. Концентрація капіталу призводить не лише до збільшення частки активних операцій у найбільших банках, а й до концентрації прибутку, що, безсумнівно, впливає на послаблення конкуренції у частині її зменшення.

Водночас концентрація активів і капіталу в найбільших банках супроводжується їхньою експансією в регіони. Відкриття філій у регіонах частково нівелює територіальну нерівномірність розміщення банківської мережі. Структура банківської системи на регіональному рівні дедалі більшою мірою визначається становищем філій провідних банків інших регіонів. При цьому, що менше в регіоні місцевих банків, то активнішою в даних регіонах є присутність філій банків інших регіонів. Наслідком цього є зниження конкурентоспроможності та монополізація ринку найбільшими банками.

Таким чином, необхідно шукати шляхи збільшення капіталу. На даному етапі розвитку банківської системи підвищення рівня концентрації капіталу банків можна досягти за рахунок таких основних джерел: капіталізація прибутку банку; залучення додаткового акціонерного капіталу шляхом емісії простих і привілейованих

акцій; залучення коштів на умовах субординованого боргу; злиття та об'єднання комерційних банків. Ефективність таких джерел залежить від державної політики щодо законодавчого забезпечення капіталізації банківської системи; удосконалення системи оподаткування; удосконалення і нормативного врегулювання процедури злиття та приєднання банків; відновлення довіри до банків з боку населення; максимального залучення коштів, що перебувають поза банківською системою тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз процесів концентрації та централізації банківського капіталу допомагає визначити характерні тенденції та низку специфічних особливостей, що відображають конкретні умови банківської діяльності в Україні. До характерних тенденцій слід віднести значне скорочення числа банківських установ, активізацію транскордонної централізації капіталів, інтенсифікацію процесів консолідації банківського капіталу загалом. Специфічні ж національні особливості консолідаційних банківських процесів пов'язані із залученням іноземного банківського капіталу, залежності діяльності вітчизняних банків від позикового фінансування тощо. Банківська система України характеризується високим рівнем концентрації капіталу в окремих регіонах і насамперед у Києві. Сьогоднішня економічна ситуація в країні, на нашу думку, якраз і є об'єктивною економічною потребою, що має спонукати банки до активізації процесів консолідації банків з метою уникнення ризику банкрутства та повернення довіри вкладників. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кизим Н. А. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира : монография / Н. А. Кизим, В. М. Горбатов // Концентрация экономики и ее оценка. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2005. – С. 7 – 10.
2. Шамова І. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навчальний посібник для вузів / Шамова І. В. // Концентрація та централізація банківського капіталу. – Київ : КНЕУ, 2001. – С. 150 – 155.
3. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М. : Международные отношения, 1993. – С. 100 – 121.
4. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України / В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2008. – № 8. – С. 2 – 7.
5. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1998. – С. 344.
6. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина // Сучасний рівень капіталізації та концентрації банків України – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010 – С. 97 – 64.
7. Большой экономический словарь / Под ред А. Н. Азрилияна. – 3-е изд. – М. : Институт новой экономики, 1998 – С. 271.
8. Градов А. П. Национальная экономика / А. П. Градов. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 240 с.
9. Жуков Е. Ф. Банки и банковские операции : учебник для ВУЗов / Е. Ф. Жуков. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997 – С. 10 – 15.
10. Мочерний С. В. Банківська система України / С. В. Мочерний, Л. С. Тришак. – Львів : Тріада плюс, 2004 – С. 60.
11. Лагутіна К. Фінансовий механізм концентрації корпоративного капіталу / К. Лагутіна // Вісник КНЕУ. – 2009. – № 6. – С. 38 – 47.
12. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-III станом на 15.01.2011 р. // Верховна

Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>

13. Вядрова І. М. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / І. М. Вядрова / Українська академія банківської справи. – Суми, 2001. – С. 18.

14. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III станом на 04.02.2011 р. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>

15. Чурило П. Наслідки процесів злиттів та поглинань в банківській системі України / П. Чурило // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 21. – С. 44 – 47.

16. Бюлетень НБУ. – 2011. – № 2.

REFERENCES

- Bolshoy ekonomicheskiy slovar* [Big Dictionary of Economics]. Moscow: Institut novoy ekonomii, 1998.
- Biuletен NBU*, no. 2 (2011).
- Churylo, P. "Naslidky protsesiv zlyttiv ta pohlynan v bankivskii systemi Ukrainy" [The effects of mergers and acquisitions in the banking system of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 21 (2009): 44-47.
- Gradov, A. P. *Natsionalnaia ekonomika* [National economy]. St. Petersburg: Piter, 2005.
- Kovalenko, V. V., and Cherkashyna, K. F. "Kapitalizatsiia bankiv: metody otsiniuvannia ta napriamky pidvyshchennia" [Capitalization of banks: assessment methods and ways of raising]. In *Suchasnyi riven kapitalizatsii ta kontsentratsii bankiv Ukrainy*, 97-164. Sumy: UABS NBU, 2010.
- Kizim, N. A., and Gorbato, V. M. "Kontsentratsiia ekonomiki i konkurentosposobnost stran mira" [Concentration of the economy and the competitiveness of countries]. In *Kontsentratsiia ekonomiki i ee otsenka*, 7-10. Kharkiv: INZHEK, 2005.
- Lahutina, K. "Finansovy mekhanizm kontsentratsii korporativnoho kapitalu" [Financial mechanism of concentration of corporate capital]. *Visnyk KNTEU*, no. 6 (2009): 38-47.
- [Legal Act of Ukraine] (2001). <http://portal.rada.gov.ua/>
- [Legal Act of Ukraine] (2000). <http://portal.rada.gov.ua/>
- Mochernyi, S. V., and Tryshak, L. S. *Bankivska systema Ukrainy* [The banking system of Ukraine]. Lviv: Triada plus, 2004.
- Mishchenko, V. "Problemy kapitalizatsii ta konsolidatsii bankivskoi systemy Ukrainy" [Issues of capitalization and consolidation of the banking system of Ukraine]. *Visnyk NBU*, no. 8 (2008): 2-7.
- Ozhegov, S. I., and Shvedova, N. Yu. *Tolkovyy slovar russkogo iazyka* [Dictionary of Russian language]. Moscow: Azbukovnik, 1998.
- Porter, M. *Mezhdunarodnaia konkurentsiiia* [International competition]. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniia, 1993.
- Shamova, I. V. "Kontsentratsiia ta tsentralizatsiia bankivskoho kapitalu" [The concentration and centralization of bank capital]. In *Hroshovo-kredytni systemy zarubizhnykh krain*, 150-155. Kyiv: KNEU, 2001.
- Viadova, I. M. "Reorhanizatsiia ta restrukturyzatsiia komertsiinykh bankiv" [Reorganization and restructuring of commercial banks]. *Avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.04.01*, 2001.
- Zhukov, E. F. *Banki i bankovskie operatsii* [Banks and banking]. Moscow: Banki i birzhi; YuNITI, 1997.